

Echinokozė – klastinga pasislėpusi liga

Echinokozė – sunki parazitinė liga, kurią sukelia į žmogaus organizmą patekusios kaspinočių lervos. Iki 80% šia liga susirgusių ir negydomų ligonių miršta per 15 metų. Lietuvoje yra paplitę *E. granulosus*, sukeliantis cistinę echinokozę ir *E. multilocularis*, sukeliantis alveolinę echinokozę. **Cistinė** echinokozė yra lengviau gydoma, ją galima įveikti švitinant, operuojant, vaistais. **Alveolinė** echinokozė, kaip ir vėžys, gali išplisti į kitus organus.

Suaugęs kaspinočis yra 2 - 7 mm ilgio. Jo kūnas sudarytas iš galvutės, kaklelio ir 3 - 4 narelių. Galutiniame narelyje yra gimda, pripildyta daugybės kiaušinėlių. Lytiškai subrendę echinokokai parazituoja galutinių šeimininkų žarnose. Echinokozę platina mėšedžiai gyvūnai: lapės, šunys, šakalai, mangutai, rečiau vilkai, katės ir kiti gyvūnai, kurių žarnyne parazituoja šuniniai kaspinočiai.

Cistinės echinokozės šeimininkai ir platintojai yra šunys, rečiau vilkai, lapės ir kiti laukiniai mėšedžiai, kurie suėdė tarpinių šeimininkų – kiaulių, avių kepenis ar kitą organą su echinokokinėmis pūslėmis (cistomis). Tarpiniai šeimininkai užsikrečia per užsikrėtusių šunų ar kitų šunių šeimos gyvūnų užterštą aplinką. Žmogus yra atsitiktinis parazito tarpinis šeimininkas.

Alveolinės echinokozės sukėlėjų pagrindiniai šeimininkai yra rudosios lapės, rečiau šunys, vilkai, usūriniai šunys, katės. Gyvūnai apsikrečia suėdę tarpinį šeimininką – laukinius pelnius graužikus su sukėlėjo cistomis. Apsikrėtusios rudosios lapės dažnai gyvena arti žmonių gyvenviečių, miestų, maitinasi pelėmis, žiurkėmis. Užsikrėtusios lapės žarnyne kaspinočis subręsta ir jo kiaušinėliai patenka į aplinką su išmatomis. Jie atsparūs temperatūros pokyčiams ir gyvybingi aplinkoje išlieka 1 - 2 metus.

Kaspinočio vystymuisi reikalingi du šeimininkai. Galutinis šeimininkas (šunys, lapės, šakalai, kartais ir katės), kurio organizme vystosi suaugęs kaspinočis ir tarpinis šeimininkas (kiaulės, avys, galvijai, graužikai, kiškiai, žmogus ir kt.), kurių organizme vystosi echinokoko cistos. Šunys, katės ir kiti laukiniai gyvūnai užsikrečia suėdę infekuotus tarpinius šeimininkus (jų organus su echinokoko cistomis). Gyvūnai, kurių žarnyne vystosi, auga ir parazituoja kaspinočis, į aplinką kartu su išmatomis išskiria kiaušinėlius, kurie yra labai maži, ilgai išlieka atsparūs išorinėje aplinkoje (ant žemės, ganyklose, soduose ir pan.). Priklausomai nuo oro temperatūros, drėgmės gali išlikti gyvybingi nuo mėnesio iki metų ir ilgiau. Su lietumi patekę į vandens telkinius gali užkrėsti ne tik gyvūnus, bet ir žmones. **Alveolinė echinokozė** – didžiausią mirštamumą sukelianti žmonių helmintozė.

Parazitų vystymasis žmogaus organizme.

Žmogui prarijus echinokoko kiaušinėlių, jo apvalkalėlis ištirpsta ir išlaisvina lervą. Ji prasiskverbia į žarnos sienelę ir patenka į kraujo apytakos ratą. Kraujas lervas dažniausiai nuneša į kepenis, plaučius, blužnį, inkstus ar kitus organus. Audiniuose pradeda vystytis taip vadinamos echinokokinės pūslės (cistos). Cistos dydis gali būti labai įvairus. Jos per 3 mėnesius užauga nuo 30 iki 40 mm skersmens. Aplink jas susidaro nekrozės zona, apgaubta ląstelių infiltracijos sluoksnio. Echinokokinė pūslė žmogaus organizme gali išlikti gyvybinga dešimtis metų. Alveokoko lervos tarpinių šeimininkų organizme yra sudarytos iš daugybės mažų, nuo 1 mm iki 3 cm diametro, pūslelių, kurios gali peraugti kepenų audinį ir/ ar gretimus organus. Prasideda kepenų distrofija, parenchimos atrofija, kartais cirozė.

Ligos požymiai.

Klinika priklauso nuo ligos stadijos, cistų lokalizacijos, jų didumo, nuo prasidėjusių komplikacijų bei žmogaus organizmo reakcijos. Kadangi cistos auga lėtai, ligos pradžioje žmogus jaučiasi visiškai sveikas. Dažniausiai liga nustatoma atsitiktinai. Liga dažniausiai pažeidžia kepenis. Auganti cista spaudžia gretimus audinius ir organus (inkstus, blužnį, krūtinės ląstos minkštuosius audinius, gimdą, kiaušides). Ligos simptomai priklauso nuo cistos buvimo vietos, jos dydžio bei žmogaus organizmo atsparumo. Užsikrėtęs echinokoko lervomis žmogus jaučia bendrą silpnumą,

neturi apetito, krenta svoris, atsiranda pykinimas. Cistai augant atsiranda skausmas po dešiniuoju šonkaulių lanku. Užaugusios cistos suspaudžia stambius tulžies latakus, prasideda gelta. Jeigu cistos auga plaučiuose, atsiranda skausmas krūtinėje, kosulys, dusulys, neretai atsikosima su krauju, pakyla neaukšta temperatūra. Kartais E. Multicolaris sudarytų cistų ląstelės atsidalija ir patekusios į kraujo apytakos ratą nunešamos į kitus organus ir audinius, sukeldami metastazes. Toks infiltruojantis ir metastazuojantis augimas labai panašus į piktybinio auglio augimą. Todėl šis susirgimas gali būti klaidingai diagnozuotas kaip kepenų vėžys ar cirozė.

Paprastai cista aptinkama ultragarsu, rentgenu, kompiuteriniu tomografu ar atlikus kraujo tyrimus.

Kaip užsikrečiama?

Užsikrėsti echinokokoze galima visus metus, kadangi echinokokų kiaušinėliai yra atsparūs ir ilgai išsilaiko gyvybingi aplinkoje. Tačiau vasaros bei rudens sezonu ši rizika padidėja. Tai yra miško uogų ir augalų rinkimo, medžioklės, ūkininkavimo sezonu.

Didesnę riziką užsikrėsti echinokokais turi medžiotojai ir jų šunys, kurie sukėlėją parneša į namus, užteršia aplinką, o vaikai, glostydami šunį, užsikrečia per neplautas rankas.

Susirgti šia liga rizikuojama suvalgius neplautų įvairių miško gėrybių, kurios gali būti užterštos užsikrėtusių lapių, vilkų ir kitų mėšedžių išmatomis bei šlapimu, sode nukritusių vaisių, išgėrus nevirinto vandens, suvalgius neplautų daržovių, kurios buvo laistomos užkrėstu vandeniu ir pan.

Užsikrėsti galima glostant, žaidžiant su užsikrėtusiu šunimi ar kitu gyvūnu, ant kurio kailio ar liežuvio echinokoko kiaušinėliai patenka per užterštą aplinką ar užsikrėtusius gyvūnus.

Echinokoko kiaušinėliai ant maisto, namų apyvokos daiktų gali patekti per užterštas rankas, su dulkėmis, juos gali pernešti vabzdžiai, musės, paukščiai, tarakonai.

Taip pat gali užsikrėsti ir veterinarijos specialistai ar asmenys, kontaktuojantys su lapėmis, vilkais, naminėmis katėmis, šunimis, kurie maitinasi graužikais ar sergančio gyvulio mėsa, žemės ūkio darbuotojai ir kt.

Kaip apsisaugoti?

Kad neužsikrėstumė echinokokoze, būtina:

- nevalgyti neplautų miško ir sodo uogų, vaisių, daržovių, negerti nevirinto vandens iš atvirų vandens šaltinių;
- kruopščiai plauti rankas prieš valgį, po lauko darbų, po bendravimo su šunimis;
- kuo griežčiausiai laikytis rankų higienos žmonėms, kontaktuojantiems su šunimis, vilkų ir lapių kailiais;
- neleisti šunims ir katėms laižyti veido, lėkščių, iš kurių valgo žmonės;
- nešerti gyvūnų (šunų, kačių) termiškai neapdorotais paskerstų gyvūnų vidaus organais (kepenimis, plaučiais ir kt.) bei virtuvės atliekomis, kurios gali būti užkrėtos echinokokoze.
- tikrinti naminių gyvulių skerdieną ir saugiai pašalinti infekuotų gyvulių vidaus organus (sudeginti, giliai užkąsti ir kt.).
- kaimo vietovėse šunis laikyti pririštus ir reguliariai dehelmintizuoti. Užsikrėtusių echinokokoze šunų išmatas sudeginti arba kitu būdu saugiai tvarkyti;

Parengė

Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centro Sveikatos mokymo skyriaus sveikatos edukologė Vida Dubinskienė